

**FARKLI DÖNEMLERDE YAPILAN ARAŞTIRMA SONUÇLARINA GÖRE
İZMİR YÖRESİNDE SÜT SIĞIRCILIĞI İŞLETMELERİNDEKİ YAPISAL
DEĞİŞİKLİĞİN EKONOMİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ VE
GELECEĞE YÖNELİK ÖNERİLER**

Doç.Dr.Faruk KARALAR
E.Ü.Zir.Fak.Tarım Ekonomisi Bölümü
İzmir.

ÖZET

Bu araştırmanın amacı İzmir ve yöresindeki süt sığircılığı işletmelerinin ekonomik sorunları ve gelişmeleri bir zaman dilimi içinde incelemeye yöneliktir.

Bu çalışmada konu ile ilgili ve ilki tarafımdan yapılan bir araştırmanın bulguları başlangıç kabul edilerek günümüze kadar Tarım Ekonomisi Bölümünde yapılan benzer çalışma sonuçları karşılaştırılmış, ayrıca üretim faktörlerinin kompozisyonu diğer üretim faktörlerinin işletmede kullanım durumu hayvan başına süt verimleri, işletme masraflarının kombinasyonu ve kârlılık durumu analiz edilmiş ve geleceğe yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Süt Sığircılığının Ekonomik Analizi

**AN ECONOMIC ASSESSMENT OF STRUCTURAL CHANGE IN DAIRY
FARMS OF İZMİR PROVINCE USING EXISTING RESEARCH RESULTS
AND SOME FUTURE PROSPECTS**

ABSTRACT

The main purpose of this research is to study the economic problems and developments of dairy farms in İzmir province in a certain period of time in this paper a previously done research has been taken as the base and the results of similar researches done in the Department of Agricultural Economics have been compared.

Besides the composition of production factors, the usage of other production factors in the farms, the milk production, the combination of production costs, and the profitability of the farms have been analysed and some proposals have been given.

Key Words: Dairy Farming, Economic Analysis.

GİRİŞ

Son yıllarda Ege bölgesinde endüstrileşme ve kentleşme akımına paralel olarak büyük yerleşim merkezleri oluşmaktadır. Yaklaşık 3 milyon nüfusu ile (1990 da 2 964 770 km/kişi) İzmir bu bölgenin odak noktasıdır. Kentte satın alma gücü yüksek bir tüketici nüfus giderek artmaktadır, yoğun iş hayatının gereği olarak besin değeri yüksek, süt ve mamüllerine talep duyumaktadır. Diğer yandan bu talebi karşılayacak süt endüstrisi de mevcuttur. Tüketiciye çeşitli yönlerden hizmet veren uluslararası nitelikte süpermarket zincirinin oluşması ve yem endüstrisinin varlığı, süt hayvancılığını geliştirme politikasına ilişkin diğer tedbirler süt sığırı yetiştiriciliği ve sütçülük işletmelerini cazip hale getirmiştir. Olumlu yöndeki bu gelişme ve değişim bir çok sorunu da beraberinde getirmiştir.

Organizasyon yönünden karma işletme özelliği taşıyan yarı ihtisaslaşmış süt işletmelerinin ihtisaslaşmış süt işletmeleri şekline dönüşme çabaları, küçük işletmelerin büyüme girişimleri, daha iyi damızlık edinme arzuları, yem açığının dışdan karşılanması veya kaba-kesif yem ikame ilişkileri, uygulanan destekleme politikalarının üretim dalları arasında yarattığı rekabet durumu, yeni kurulan işletmeler için finansman sorunu, masraf-fiyat veya çeşitli girdiler ile süt fiyatı arasındaki ilişki ve son olarak tüm Türkiye'nin AB ile entegrasyonu sonucu bu üretim dalında ortaya çıkacak sorunlar, tüm sütçülük işletmelerinin ortak nitelikte sorunlarıdır. Bilindiği gibi sütçülük işletmeleri kuruluş aşamasında uzun vadeli yatırımları gerektiren ve alternatif kullanım alanı olmayan bir faaliyet alanıdır.

İhtisaslaşmış sütçülük işletmelerinde kısa dönemde planlama esnekliği de yoktur. Üretim, geleceğin risk ve belirsizlikleri içinde devam etmektedir. Bu yapısal değişim ve gelişmelerin beraberinde getirdiği sorunlar araştırmacıları bu konuda bir takım yeni stratejiler belirlemeye itmektedir.

Bu sorunların önemini kavrayan E.Ü.Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümümüz, 1968 yılından itibaren İzmir şehir içi ve civarı sığır sütçülüğü işletmelerinin teknik ve ekonomik faaliyetlerini yakından takip etmiş aynı yörede ve değişik zamamlarda farklı kimseler tarafından

araştırmalar yapmıştır. Bugün yapılmak istenen bu araştırmalardaki orjinal verilere dayanarak 28 yıllık sredeki yapısal değişimi ortaya koymak ve buradan hareketle geleceği yönelik stratejileri saptamaktır.

Araştırmalara ilişkin bulgular öncelikle kronolojik sıra ile cari değerleri tablolar halinde gösterilerek ortaya konulmuş, ardından reel değerlere çevrilen veriler belirli kriterlere göre karşılaştırılmıştır. Böylece geçen süre içerisinde süt sığırı işletmelerindeki yapısal ve ekonomik değişmeler ortaya konulmuştur.

Sermaye Kompozisyonu

Değişik araştırmalarda, işletmelerin aktif varlıkları; toprak, toprak ışlahı, bina ve bitki varlığı değerlerinin toplamından oluşan arazi sermayesi, alet-makina, hayvan varlığı, ambar ve kasa mevcudu toplamından oluşan işletme sermayesi şeklinde iki, pasif varlıklar ise, borçlar, kiralanan arazi değeri ve öz sermaye şeklinde üç başlık altında toplanmış ve sermaye gruplarının oransal dağılımına göre karşılaştırılması yapılmıştır. Ayrıca, hayvancılığın aktif sermayedeki payına ilişkin bilgilerede yer verilmiştir. Tablo 1'deki verilere göre, Arazi sermayesinin aktif sermaye içindeki payı tablodan da izlenebileceği gibi %55.31 ile %81.96 sınırları arasında değişmektedir. Bitki yetiştiriciliği ile bütünleşen yarı ihtisaslaşmış süt sığırı işletmelerinde arazi sermayesinin aktifteki payı yüksektir. İhtisaslaşmış işletmelerde ise düşüktür. Araştırmalara ilişkin işletme sermayesi, aktifin uç noktaları olarak %18.96 ile %44.69 arasında değişen bir paya sahiptir. Bazı araştırmalarda işletme sermayesinin miktar ve oransal olarak yüksek bulunması ihtisaslaşmanın, monokültür bir üretim sistemin egemen olmasından kaynaklanmaktadır.

Süt sığırı işletmelerinde hayvan varlığının değer olarak işletme sermayesi ve aktif içinde önemli bir yeri vardır ve aktif varlık içindeki payı %10.09 ile %37.13 sınırları arasında değişmektedir.

Diğer işletmelerde olduğu gibi süt sığırcılığı işletmelerinde de işletme sermayesinin miktarı ve oransal olarak yüksek olması istenir Hayvan başına süt veriminini arttırmak, daha

rasyonel çalışma koşullarına ulaşmak ve işgücü verimini artırarak hedeflenen gelir düzeyine ulaşabilmek için yetersiz işletme sermayesine gereksinim vardır. Bu sermaye tasarruf ve birikim sonucu oluşan sermayedir. Bu sermayenin yetersiz oluşu işletmeleri finans açısından dış kaynaklara borçlanmaya itmektedir

İşletmelerin pasif varlıkları içinde borçların payı değişik araştırma sonuçlarına göre %081 ile %481 arasında değişmektedir. Kiralanan arazi değeri pasif sermaye grubunda gösterilen fakat işletmecinin ödeme yükümlülüğünü duymadığı borç niteliğindedir. Süt sığırılığı işletmeleri sermaye oluşumu açısından özkaynaklara dayalı işletmelerdir. Özsermaye pasif değerlerin %85.82 ile %99.19 sınırları arasında değişen bir paya sahiptir.

Araştırmaların yapıldığı tarih dikkate alınarak (ilki 1968). İşletmelerin alt gruplar itibariyle ve kaynaklara göre sermaye oluşumunda son araştırma hariç oransal olarak bariz bir değişme olmadığı görülür. Son araştırmada aktif sermaye gruplarındaki oransal değişiklik bu araştırmanın İzmir ilçelerini de araştırma kapsamına almasından ve daha geniş bir alandan veri toplanmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 1: Farklı dönemlerde Yapılan Araştırma Sonuçlarına göre Süt Sığırları İşletmelerinin Aktif pasif, Sermaye Değerleri ve Ana Başlıklar İtibariyle Sermayenin Oransal Dağılımı

YIL Sermaye Öğeleri	İzmir Şehir İçi ve Cıvan Sütçülük İşletmeleri (1986)		İzmir Şehir Yöresinde Ahır Sütçülüğü Yapan İhtisaslasmış Sütçülük İşletmeleri		Menderes İlçesinde Seçilmiş Süt Sığırılığı İşletmelerinin Ekonomik Analizi		İzmir Yöresinde Pazara Yönelik Süt Sığırları İşletmeleri	
	Değer TL (1)	%	1976 Değer TL (2)	%	1992 Değer TL (2)	%	1992 Değer TL (2)	%
a)Arazi Sermayesi	43 056.25	67.19	164 318.25	55.31	299208 364.00	61.98	514361080.00	81.96
b)İşletme Sermayesi								
1)Hayvan sermayesi	18 323.00	28.59	106 056.94	37.13	94 607 143.00	19.60	63 320 170.00	10.09
2) Diğerleri	2 704.40	4.22	22 298.54	7.56	88 959 858.00	18.42	49 808 170.00	7.95
TOPLAM	21 027.40	32.81	128 355.48	44.69	183 567 001.00	38.02	113 218 340.00	18.04
Aktif Toplam	64 083.65	100.0	292 673.73	100.0	482 775 365.00	100.0	627 579 420.00	100.0
Pasif								
Borçlar	514.06	0.81	6.896.14	4.81	19 257 857.00	3.99	8 527 903.00	1.36
Kiralanan Arazi	--	--	26 182.25	9.37	13 488 572.00	2.79	64 888.760.00	10.34
Özsermaye	63 569.59	99.19	259 595.34	85.82	450 028 936.00	93.22	554 162 160.00	88.30
Pasif Toplam	64 083.65	100.0	292 673.73	100.0	482 775 365.00	100.0	627 579 420.00	100.0

İşletme Sonuçları.

Farklı zamanlarda yapılan araştırmalarda süt sığırıcılığı işletmelerinin gelir ve giderlerine ilişkin ayrıntılı bilgiler mevcuttur.

Burada gelir ve giderlere ilişkin bilgiler gelir ve gider gruplarındaki önemine göre yeniden değerlendirilmiştir. Gelir kalemleri gayri safi hasıla başlığı altında sütçülük geliri, diğer gelirler şeklinde iki, işletme masrafları ise işçilik, yem ve diğer giderler şeklinde üç grup halinde incelenmiş sermaye analizinde olduğu gibi burada da orjinal verileri değiştirmeden sadece oransal değerlere göre karşılaştırmalar yapılmıştır.

Süt sığırıcılığı işletmelerinde süt gelirinin yapılan tüm araştırmalarda gayri safi hasılasının %50 sinden daha fazla olduğu tesbit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre bu oran %53.51 ile %93.98 arasında değişmektedir. İlk iki araştırmada süt geliri gayri safi hasılasının %75 den daha yüksektedir. Bu iki gruba giren işletmeler ihtisaslaşmış pazar işletmesi, diğer iki araştırmada yer alan işletmeleridir. İzmir ilçelerindeki sütçülük işletmeleri hayvancılık ve bitkisel üretim faaliyetlerini birlikte yrttklerinden yarı ihtisaslaşmış işletmelerdir.

Değerlendirme işletme masrafları açısından ele alındığında, masraf kalemleri içinde yem masraflarının ilk sırasında yer aldığı ve işletme masraflarının %25.58 ile %75.95'nin yem masrafları olduğu görülmektedir. Yem giderleri; kesif ve kaba yem olarak, hayvan yemlerinin temin ediliş yer ve şekline göre süt maliyetini önemli ölçüde etkilemektedir. Süt sığır işletmelerinde hayvan sayısı arttıkça kaba ve kesif yem tedariki işletmeciyi açısından sorun olmaktadır. Yemlerin işletme dışından temini işletmeciyi nakdi harcamalar açısından zor durumda bırakmaktadır. Kaba ve bir kısım kesif yemlerin işletmeden temini harcamalar açısından işletmeciye bir avantaj sağlamaktadır. Ancak yemlerin işletmeden veya dışardan sağlanması konusu alternatif maliyete göre belirlenmelidir.

İşletme masraflarında ikinci ve önemli masraf unsuru işçilik masraflarıdır. Farklı zamanlarda yapılan araştırmalarda işçilik masrafları işletme masraflarının %8.88 ile %25.34 arasında değiştiği tesbit edilmiştir. İşçilik giderlerini bazı gelişmiş ülkeler, ileri teknoloji

kullanarak ve bilgisayar tetkiklerinden yararlanarak enaza indirmişlerdir bizde ağırlıklı olarak aile işgücü kullanımı ve ucuz işçi temini, işletme yapısı, teknolojik yetersizlik veya insan gücünün makinanın yerine ikame almasının bir sonucu olabilir.

Diğer gelir kalemleri safhasıla, zirai gelir ve net çiftlik gelişine ilişkin bilgiler ayrıntılı olarak Tablo 2'de verilmiş-tir. Sözü edilen konular reel değerlere göre inceleneceğinden burada bu konularda açıklama yapılmamıştır.

Farklı dönemlerde yapılan araştırmalara ilişkin envanter değerleri ve işletme sonuçlarının reel değerlere göre karşılaştırılması.

İzmir süt sığırcılığı işletmelerinde belli dönem (1968-1992) içindeki ekonomik değişim ve gelişmeleri izlemek ve değerlendire- bilmek için karşılaştırmaya esas alan envanter değerleri ve işletme sonuçlarına ilişkin bulgular genel fiyatlar indeks (1963=100) katsayıları kullanarak reel değerlere çevrilmiştir. İnceleme dönemindeki paranın satın alma gücündeki değişimlerden arındırılan bu veriler sabit değerlere düşürüldükten sonra işletmeler arası karşılaştırma yapılmıştır.

Ayrıca aynı dönem içindeki değişim teknik yönleriyle de ele alınarak incelenmiştir. Teknik ölçülere göre ilk karşılaştırma işletmelerde kullanılan işgücü, aile ve yabancı işgücü şeklinde oransal, sonra da mutlak işgücü olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 2: Farklı dönemlerde Yapılan Araştırma Sonuçlarına Göre Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Yıllık Faaliyet Sonuçları

Araştırma Sonuçları Gelir Unsurları	İzmir Şehir İçi ve Cıvırı Sütçülük İşletmeleri		İzmir Şehir Yöresinde Ahır Sütçülüğü Yapan İhtisastlaşmış Sütçülük İşletmeleri		Menderes İlçesinde Seçilmiş Süt Sığırcılığı İşletmeleri		İzmir Yöresinde Pazara Yönelik Süt Sığırcılığı İşletmeleri	
	Değer TL	%	Değer TL	%	Değer TL	%	Değer TL	%
Brüt Hasıla								
1) Süt Sığırcılığı Ürünleri Satışı	16 210.00	85.02	100 975.88	93.98	89 299 690.00	63.46	66 681 640.00	53.51
2) Diğer Üretim Değerleri	2 875.31	14.98	6 473.20	6.02	51 409 927.00	36.54	57 921 800.00	46.49
Brüt Hasıla Toplamı	19 067.31	100.0	107 449.08	100.0	140 709 417.00	100.0	124 603 440.00	100.0
İşletme Masrafları								
Gider Unsurları	Değer TL	%	Değer TL	%	Değer TL	%	Değer TL	%
Yem	9 845.66	67.03	88 443.66	75.95	26 348 985.00	25.58	51 208 210.00	50.65
İşçilik	2 493.16	16.98	10 347.00	8.88	26 099 314.00	25.34	18 568 030.00	18.37
Diğerleri	2 348.24	15.99	17 655.41	15.17	50 540 660.00	49.08	31 318 390.00	30.98
TOPLAM	14 687.06	100.0	116 446.16	100.0	102 988 959.00	100.0	101 094 630.00	100.0
Safı Hasıla	4 380.25		(+) 8 997.08		37 720 458.00		23 508 810	
Zirai Gelir	6 319.59		10 044.04		21 727 215.00		15 531 180	

Tablo 3'teki verilere bakıldığında ilk iki araştırmada aile işgücü son iki araştırmada ise oransal olarak yabancı işgücünden işletmelerin daha fazla yararlandığı anlaşılmaktadır.

Tablo 3: Farklı dönemlerde Yapılan Araştırma Sonuçlarına Göre Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelerinin Reel Değere ve Belli Kriterlere Göre İşletme Sonuçlarının Karşılaştırılması

	Izmir Şehir İçi ve Cıvarı Sütçülük İşletmeleri	Izmir Şehir Yöresinde Ahır Sütçülüğü Yapan İhtisaslaşmış Sütçülük İşletmeleri	Menderes İlçesinde Seçilmiş Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Analizi	Izmir Yöresinde Pazara Yönelik Süt Sığırcılığı İşletmeleri
İşgücü % Aile	% 74.48	% 69.31	% 43.47	% 28.57
Kullanım Yabancı	% 25.52	% 30.69	% 56.53	% 71.43
Kull.İşgücü(EİG)	452.30	626.90	1 746.7	11.78
Sürüdeki İnek Oranı	% 66.0	% 51.70	% 61.06	%63.06
Büyük Baş Hayv. Birimi (BBHB)	11.92	15.88	31.33	23.28
Süt İneği Mevcudu	7.86	8.21	13.31	14.68
İnek Başına Süt Verimi (Kg.)	2 287	3 451.36	4 167	5 109
Brüt Hasıla/EİG	33.14	43.20	35.13	46.14
Net Hasıla/BBHB	228.67	- 14.29	525.14	440.46
Zirai Gelir/BBHB	416.47	15.95	302.49	290.99
Yem Masrafları/BBHB	648.84	1 404.28	363.35	959.44
İşçilik Masrafları/BBHB	164.28	164.29	366.83	347.89
EİG/BBHB	37.94	39.48	55.76	50.60
Brüt Hasıla/ Aktif %	29.75	36.71	29.15	19.86
Brüt Hasıla/ Özsermaye %	22.91	41.39	31.26	22.48
İşletme Mas./ Aktif %	29.17	39.78	21.33	16.11

Süt sığırcılığı işletmelerinde BBHB'e düşen işgücü kullanımı tablo 3'teki verilere göre uç değerler olarak 37.94 ile 55.76 gün arasında değişmektedir (1,2,3,4). Gelişmiş ülkelerde yaklaşık 30 yıl önce yapılan araştırmalarda bir süt ineğinin iş ihtiyacı Fransa'da 19 iş günü (5), ABD'de 13.5 iş günü (6), geleneksel tarımcı Akdeniz Bölgesi normlarına göre bir süt ineğinin 300 iş saati hesap edilmiştir (7). Bu veriler bizdeki değerlerin çok altındadır. Ancak gelişmiş ülkelerdeki süt sığırcılığı işletmelerinin sadece süt ineklerinden ibaret olduğunu unutmamak gerekir. İzmir şehir içi ve civarı süt sığırcılığı işletmelerinde süt ineği işletmedeki hayvan mevcudunun sınır değerler olarak %51.70 ile %64.04 kadardır. İşletmede kullanılan işgücünün yukarıda belirtilen oranlarda süt inekleri ve arta kalan işgücünün diğer hayvanların (buzağı,dana,düve, vs.gibi ırat süt hayvanlarının) bakım, besleme ve diğer hizmetlerinde

kullanıldığı görülür. Olanaklar elverdiği ölçüde damızlıkların dışardan temini işgücü kullanımında büyük ölçüde tasarruf sağlayacaktır. Gelişmiş ülkelerde süt sığırı işletmelerindeki hayvan mevcudu sadece süt ineklerinden ibarettir. Hizmet ve yemden tasarruf için 40 günlük buzağılar dahi satılmaktadır.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında BBHB'e göre işletmedeki hayvan mevcudu 11.92 ile 31.33 baş arasında değişmektedir. Sürüdeki inek sayısının işletme büyüklüğünün tesbitinde bir ölçü olarak alındığında Türkiye koşullarında bu işletmeleri orta büyüklükte işletmeler grubuna almak gerekir AB hayvan sayısı açısından işletme büyüklüğü ortalama 18.4 baş inektir. Topluluğa dahil ülkelerde bu sayı Almanya'da 17.3, Danimarka'da 35.8, İngiltere'de 65.6, baştır (8) (2). Bu sayı diğer gelişmiş ülkelerde teknik yeterlilik ve pazar potansiyeline göre değişmektedir. Yapılan bir çalışmada İzmir koşullarında 15-24 baş süt ineğine sahip işletmelerin uygun bir işletme büyüklüğü olabileceği ifade edilmiştir.(3)

Yalnız tablo 3'teki verilere göre 7.86 ile 8.21 baş süt ineğine sahip işletmelerin diğer gruplardan daha avantajlı olduğu ve hayvan sayısı açısından bu işletme büyüklüğünü İzmir için daha uygun olacağı söylenebilir. Yeterli işletme büyüklüğünü süt ineği sayısı kadar hayvan başına süt verimi de etkilemektedir. Türkiye genelinde inek başına süt verimi yerli sığırlarda 742 Kg. kültür melezlerinde 1998 Kg ve kültür ırklarında ise 2913 Kg. dir. Genel ortalama ise 1351 Kg. dir. Yerli sığırlara göre kültür melezi sığırlar 2.5, kültür ırkları ise 4 kat daha fazla süt vermektedir. (9) İnek başına süt verimi dünya ortalaması olarak 3605, Kg. ABD 6464 Kg., Fransa'da 3445 Kg., İngiltere'de 5200 Kg., İtalya'da 3445 ve İsrail'de 8000 Kg.dir. Gelişmiş ülkeler ortalaması 3555 gelişmemiş ülkelerde ise 811 Kg.dir.(10)

E.Ü.Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümün'de 1968'de yapılan araştırma sonuçlarına göre kültür melezlerin yıllık süt verimi, hayvan başına 2287 Kg. bulunmuştur. Diğer üç araştırma ise kültür melezi ve kültür ırkı sığırların ortalama inek başına süt verimi tablo 3'teki yazılış sırasına göre 3451.36 Kg., 4 167 Kg. (8) ve 5 109 Kg. ve İzmir şehir içi ve civarında yapılan araştırmaların sonuçları dünya ortalamasının üstünde ve gelişmiş ülkeler düzeyindedir.

İnek başına süt verimi açısından ilk yapılan araştırma sonucu süt üretimi 2287 Kg. bu baz kabul edildiği takdirde kültür melezlerinde geçen 28 yıllık sürede hayvan başına süt üretimi 5109 Kg. kriterine göre 2.23 kat artmıştır.

İneklerde süt verimini hayvanın asıl özelliği (genotipi) ile çevre koşulları bakım ve beslenme ve hayvan sağlığı ve diğer faktörler belirlemektedir. Bu koşulların tümü yerine getirildiği takdirde verim artışı sağlanabilir. İzmir için çevre koşulları verim artışını engelleyici bir faktör değildir. Hayvancılığı geliştirme politikaları farklılıkları ile birlikte damızlık ve yem sorunu çözümlendiği ölçüde en ileri durumda olan ülkelerin verim düzeyine ulaşmak mümkün olabilecektir.

Ekonomik değerlere göre karşılaştırmalar büyük baş hayvan birimine (BBHB) düşen gelir ve giderler şeklinde yapılmıştır.

BBHB ve düşen net hasıla bir araştırma sonucu hariç diğerlerinde artı değerdedir. Araştırma sonuçlarına göre bulunan değer 228.67 TL. ile 525 TL. arasında değişmektedir. Saf hasıla işletmenin başarısını tesbit etmeye imkan veren bir ölçüdür. Saf hasılanın eksi ve düşük değerde olması işletmecinin başarısı konusunda bize bir fikir vermektedir. Araştırma sonuçlarına göre 2 çalışma hariç BBHB'ne düşen safhasıla pozitifdir.

BBHB düşen zirai gelir açısından tüm araştırma sonuçları artı değerdedir. İlk yapılan araştırmada aile işgücü ve diğer faktörlerin çok iyi değerlendirilmesi sonucu BBHB 416.47 TL.'lık bir gelir elde edilmiştir. Çiftçiler genellikle işletmenin başarısını zirai gelire göre ölçmektedir. Zirai gelir girişimci ve ailesinin saf sermaye değerinde bir azalma olmaksızın ihtiyaçlarını karşılamak için brüt hasıladan (BHS) sarfedilebileceği bir kısmı gösterir.

İşletme masrafları işletmenin Brüt Hasılasını elde etmek için aktif sermayenin faizi hariç yapmış olduğu masrafların tümünü ifade eder. Süt sığırcılığı işletmelerinde işletme masrafları içinde işçilik ve yem masrafları önemli bir yer tutmaktadır. İşçilik giderlerinin BBHB'ne düşen miktarı 164.28 TL. ile 366.83 TL. arasında değişmektedir. İşçilik masraflarının düşük bulunması işletmeci açısından bir başarı sayılmaktadır. Fiyat dışı faktörlerin etkisiyle son iki araştırmada işçilik masrafı daha yüksektir.

BBHB düşen yem masrafları araştırma sonuçlarına göre çok farklı bulunmuştur. Bunun başlıca nedeni işletmecinin satın alma gücünün farklı oluşu, yem temini, besleme tekniklerindeki yetersizlik ve diğer sebeplere bağlanabilir. Kaba ve kesif yemlerin temini konusunda alternatif maliyet hesabının çok iyi yapılması gerekir. Bu kurala uyulmaması nakdi girdilerin yüksek olmasına ve işletmeciyi dış kaynak kullanımına iter. Bu arzulanan bir durum değildir.

Süt sığırcılığı işletmelerine ilişkin brüt hasıla değerleri aktif sermayenin de getirisi şeklinde düşülerek karşılaştırmalar yapılmıştır. Aktif sermayeye olan % nisbetine göre brüt hasıla sınır değerleri olarak %19.86 ile %36.71 arasında değişmektedir. İkinci araştırma grubu sermaye kaynaklarını çok iyi kullandığından bu işletmeciler diğerlerinden daha kazançlı olmuşlardır.

Brüt hasılanın öz sermayeye ve işletme masraflarının aktife oranı şeklinde yapılan karşılaştırmalarda bu sıra bozulmamıştır. Araştırma sonuçlarının genel bir değerlendirmesi yapıldığında bütün araştırma gruplarında öz kaynağa dayalı bir üretim şekli mevcuttur. Dış kaynaklardan yararlanma olanakları çok sınırlı kalmıştır. Aktif sermayenin getirisi olarak brüt hasıla/ aktif sermayeye oranının uç değerler olarak %19.86 ile %36.71, brüt hasılanın öz sermayeye oranının %22.48 ile %41-39 arasında değiştiği görülmektedir. Bu günkü faiz hadlerine %70 ve daha yukarı değerlere göre çok düşüktür. Kısa vadede bu üretim dalının başka bir alternatifinin olmaması ve genelde tarım sektöründe sermayenin getirisinin düşük olmasından da kaynaklanmaktadır.

İşletme masraflarının aktif sermayeye oranı %16.11 ile %39.78 arasında değişmektedir. İşletme masraflarının aktif varlığa oranı olarak yüksek çıkmıştır.

Araştırma sonuçlarına genel olarak bakıldığında süt sığırcılığı işletmelerinde (yaygın olmasa bile) geleneksel üretim sisteminin devam ettiğini görmek mümkündür. Bazı işletmeler aile ve yabancı işgücünden çok iyi yararlandıkları halde bazıları bu başarıyı göstermemişlerdir.

Sermaye kompozisyonu açısından arazi sermayesi oransal olarak aktif varlığın büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu özellik ihtisaslaşmış sütçülük işletmesi yerine karma işletme

modelinin egemen olduğunu gösterir. Bu durum en gelişmiş ilimizde hala ihtisaslaşmış süt sığırları işletmesi kurma koşullarının yeterince sağlanamaması olmasından ileri gelmektedir.

Araştırma bulgularına göre her dönemde işletmecilerin bazı alanlarda; sermaye ve işgücü kullanımı ve yem temini gibi hususlardan birinde başarılı olduğu ve bu başarının zaman içinde artarak gelişmediği aynı zamanda ekonomik ve teknik gelişmelere üreticilerin ayak uyduramadığı gözlenmiştir. Üreticilerin çoğu sorunlarının devlet tarafından çözümlenmesini istediklerini ve başarısızlığın sorumlusu kendileri değil, devlet olduğu inancını taşımaktadırlar. Genelde üreticilerin kendi sorunlarını tek başına çözen ve girişimci bir ruha sahip kişiler olarak, çağın yenilikçilerine ayak uydurmaları gerekir.

Ülkemizin AB ile bütünleşmeye girdiği bu dönemde en önemli sorun, mevcut üretim kaynaklarının etkin bir şekilde kullanımı kadar üreticilerin kendi aralarında kendi sorunlarını çözecek aktif bir kurumlaşmaya (kooperatifleşmeye) girememiş olmalarıdır. Riski göze alabilecek bir üretici tipinin oluşturulması gerekir.

İzmir'de süt sığırları işletmelerinin yöneticileri kendi aralarında örgütlenmeli ve yem fabrikaları ve süt sanayine ortak olmanın yollarını aramalıdır.

Büyük market zincirinin oluşturduğu ve iç ve dış piyasa ürünü olarak her türlü gıda maddesinin aynı zamanda-rakip ürünlerinde-pazarlandığı ilimizde sütçülük işletmelerinin bütünleşmesi, güç birliği oluşturulması zorunluluğu vardır.

Sonuç olarak, süt sığırcılığı işletmeleri kendi özkaynaklarını kullanarak üretim faaliyetinde bulunan girdi temin eden ve ürünlerini yeni teknolojilere göre değerlendirme olanaklarına sahip sanayi kuruluşları ile bütünleşebilen kendi konularında örgütlenmiş işletmeler şeklinde olabildikleri takdirde gelecekte de varlıklarını sürdürecek ve başarılı olabileceklerdir.

KAYNAKLAR

- 1-Faruk KARALAR,İzmir Şehir İçi ve Cıvarı Sütçülük İşletmelerinin Ekonomik Yapısı, Bornova, 1968.
- 2- Ali ARAS, Resul İZMİRLİ, İzmir Şehir İçi Yöresinde Sığırcılığı Yapan İhtisaslaşmış Süt İşletmelerinden Seçilen Bir Grup'un Ekonomik Yönden İncelenmesi ve Üretim Maliyetleri. E.Ü.Ziraat Fakültesi Yayın No:279, Bornova-İzmir,1976.
- 3-Canan ALPTEKİN,Menderes İlçesinde Seçilmiş Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Ekonomik Analizi, Süt Pazarlama ve Girdi Kullanılmasında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,E.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, Bornova-İzmir, 1993.
- 4-Gamze SANER,İzmir Yöresinde Pazara Yönelik Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Ekonomik Açidan Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Basılmamış Doktora Tezi, E.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, Bornova-İzmir, 1993.
- 5- OECD Geston des exploitation Agricoles, No:351/1, Paris, 1958.
- 6- OECD Marges des Commercialisations paour Le Lait et Les Produits Laitieres dansles pays de l'OECE Seri No:24, Paris, 1960.
- 7- İktisadi Rapor Türkiye Ticaret Odaları Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, 1996.
- 8- The Agricultural Situation in the European Union, 1994 Repert, Brussels,1995.
- 9- DİE, Tarım İstatistikleri Özeti, 1994.
- 10-F.A.O. Production Yearbook Vol,45, 1991.